

A lengyel könyvtáros és szaktájékoztató szakma válsága

Felmérések és megfigyelések egyaránt tanúsítják, hogy Lengyelországban a könyvtáros és szaktájékoztató szakma mély válságot él át. Nincs becsülete a szakképzettségnek, az újonnan végzettek kerülnek a könyvtári alkalmazást, a megürülő státusokat alkalmatlan személyekkel töltik be, illetve ellenkező véletet mutatva: színekúra álláshe-lyek (lehetőleg vezetői státusok) létesülnek külön-féle „jó ismerősök” és sikertelen politikusok száma-ra. Ennek következtében a könyvtárak és tájékoztatói központok szolgáltatásai mind színvonalat-lanabbá válnak, s tovább csökkentik az irántuk megnyilvánuló, amúgy is meglehetősen szerény igényeket.

A nagy tudományos gyűjtemények személyzeti helyzete a legelkeserítőbb. Egy reprezentatívnak mondható szondázás szerint teljes személyzetük-nek csak alig 5%-a végzett egyetemet vagy főisko-lát, a könyvtáros-informatikus szakképzettségűek aránya 21% körüli. A felsőfokú végzettséggel ren-delkezőknek mindössze 5,6%-a ismer valamilyen idegen nyelvet.

A szóban forgó válságnak exogén okai (a len-gyel kutatás és fejlesztés „olyan, amilyen”) és en-dogén – szakmán belüli – okai egyaránt vannak. S ez utóbbiak jóval súlyosabbak, mint közkeletű megítélésük. Ráadásul a szakma válsága hosszú idő óta tart, és mindegyre mélyül, miközben a helyzet javítására egyetlen érdemi kísérlet sem történt. Csupán belső morgolódások hallatszanak az alacsony bérek, az elégtelen társadalmi presztíz-s, a társadalom igénytelensége miatt, pedig e „holtpontról” való elmozdulás csak a szakma társadalom előtti megjelenésének és szereplésé-nek intenzív erősítésétől remélhető.

A pozitív változások előfeltétele, hogy a szak-ma megszervezze önmagát. Olyan erőteljes könyvtárosi és szaktájékoztatói reprezentáció ki-

alakítására van szükség, amely partnerként képvi-selné megbízóit a munkáltatók és a hatóságok előtt, nevükben tárgyalna és hagyja jóvá kollektív megállapodásokat, megfelelő, alkalmazási „kiska-pukat” lehetőleg nem hagyó jogszabályokra tenne javaslatokat, más szóval: a szakma szakszerve-zetének funkcióit látná el.

Hogy miként jön létre ez a szakszervezet, annak több útja-módja kínálkozik. Így pl. a Lengyel Könyvtárosok Egyesülete láthatná el a szakszervezeti feladatokat, vagy esetleg valamilyen más meglévő képződmény, mondjuk: a könyvtáros-egyesület tudományos könyvtári szekciója. Ám ha a szakmának úgy tetszik, akár vadonatúj szerveze-tet is lehet kreálni e célra.

A plauzibilis megoldást mindenképpen a szak-mának kellene magából „kiizzadnia”. Az előkészítő munkálatok elvégzésére célszerű volna egy olyan testületet létrehozni, mint a „Tekintélyesek Taná-csa”, a „Vének Tanácsa” vagy a „Könyvtáros Szak-ma Káptalanja”. Ui. jó adag bölcsesség kell a hely-zet hívős elemzéséhez és a tennivalók konkretizá-lásához.

Ha az említett kezdeményezések elmaradnak vagy megfeneklenek, akkor – mondja a referált cikk szerzője – „még hosszú ideig fogunk vitat-kozni a szakma zsugorodó rangjáról, az alacsony bérekről, a szakképzett munkatársak pályaelha-gyásáról, a személyzeti stb. nehézségekről, mi-közben, mint eddig is, mindvégig hiányozni fog ésszerű javaslatunk címzettje és megvalósítója”.

/WOŁOSZ, J.: Bibliotekarz – zawiód z jaką przyszo-ścią? = Bibliotekarz, 1. sz. 1997. p. 2–7./

(Futala Tibor)

Helyzetkép a szlovák tudományos és szakkönyvtárakról

A könyvtárügy fejlődését Szlovákiában is az 1919. és az 1959. évi csehszlovák könyvtári tör-vény orientálta. A bársonyos forradalmat és Szlo-vákia önállósodását követően kibontakozott és mindig tovább bontakozó kapitalisztikus fejlődés az 1959. évi törvény „de jure” ugyan még nem, „de facto” azonban már hatályon kívül helyezte. Az új törvény mint „Luca széke” készül, s így tartósan „exlex” állapot jellemző e szomszéd állam könyv-

tár- és tájékoztatásügyére is. Ennek volt egy gyors változásokat előidéző szakasza, amely napjaink-ban a „tartós ideiglenesség” állapotába ment át. Róla ad helyzetképet az a dolgozat, amelynek itt csak a tudományos és szakkönyvtári vonatkozá-sait referáljuk.

A Szlovák Köztársaság központi könyvtárának szerepkörét egy új keletű törvényi szabályozás a *túrócszentmártoni Szlovák Nemzeti Könyvtára*

bízta. Ez a Szlovák Matica (Matica slovenská) egyik fő szervezeti egységként működik. Funkciói részletezve a következők: könyvtárügyi kutató, módszertani és szabványosítási központ, a továbbképzés, a nemzeti bibliográfia, a dokumentumszámozás központja. Koordinálja az országban folyó bibliográfiai tevékenységet és a központi katalógusok építését, állományvédelmi és tároló könyvtár. A nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés vezető munkahelye. Gondoskodik az országban található történeti állományok konzerválásáról, elbírálja a történeti értékekkel rendelkező dokumentumok külföldi értékesítését. Végzi az állományvédelmi mikromásolatok készítését, s egyben koordinálja az ezzel kapcsolatos erőfeszítéseket az ország könyvtárügyében.

A tudományos könyvtári szférába tartozó könyvtárak részint általános gyűjtőköreik, részint szakkönyvtárak. Az általános gyűjtőköreű könyvtárak közül a *pozsonyi Egyetemi Könyvtár* a legnevezetesebb, s a többi felsőoktatási könyvtártól eltérően a Kulturális Minisztérium felügyelete alatt működik, ami a könyvtár össznemzeti funkcióiból kiindulva indokolható (gyakorlatilag a második nemzeti könyvtár). A felsőoktatási intézmények fenntartásában mindenütt van központi egyetemi, illetve főiskolai könyvtár (33 van belőlük), illetve számos (összesen 480) kari, intézeti, tanszéki és laboratóriumi könyvtár (dokumentumgyűjtemény).

Az általános tudományos könyvtárak közé tartozott a beszercebányai, kassai és eperjesi állami tudományos könyvtár, s mint ilyen, kulturális minisztériumi fenntartásban működött. 1996 végén–1997 elején az említett könyvtárak regionális könyvtárakká minősítették át azzal, hogy regionális fenntartásba helyezték őket. (Sajátos megoldás a beszercebányai, ahol is a könyvtár egyszerűen integrált regionális kulturális intézmény tagintézménye lett.)

Az általános tudományos könyvtárak közé tartozik a *Szlovák Tudományos Akadémia Központi*

Könyvtára is, amely nyilvános könyvtár és az akadémiai könyvtári-információs rendszer központja (mintegy 60 egységgel).

A tudományos könyvtárak szakkönyvtári mezejének élén a valamikori szakkönyvtári hálózati központi könyvtárak (a *Szlovák Köztársaság Tudományos-Műszaki Információs Központja*, *Szlovák Orvosi Könyvtár*, az Oktatási, Ifjúsági és Testnevelési Prognózisok Információs Központja kerekében működő *Szlovák Pedagógiai Könyvtár*, a Közgazdaságtudományi Egyetemhez tartozó *Szlovák Közgazdasági Könyvtár*, a nyitrai Mezőgazdasági Egyetemhez tartozó *Szlovák Mezőgazdasági Könyvtár*, és a zólyomi Műszaki Egyetemhez tartozó *Szlovák Erdészeti és Faipari Könyvtár*) állnak ma is, noha hálózati központi felhatalmazásaikat időközben jórészt elvesztették, s ma legfeljebb az „idősebb és gazdagabb testvér” gyanánt nyújtanak segítő kezet a hasonló gyűjtőköreű kisebb könyvtáraknak, a megszűnt hálózatok ritkán megmenekült tagjainak. És – természetesen – annak rendje-módja szerint térítéses szolgáltatási kapcsolatban állnak velük.

Az intézményi szakkönyvtárak körében volt a legmagasabb a megszűnési arány (így mindössze kb. 260 műszaki, 190 egészségügyi és 90 mezőgazdasági helyi könyvtár maradt fenn). S bár most már lassúbb ütemű, de még nem fejeződött be ez a folyamat (különösen az egészségügyben várható újabb megszűnések). Mindazonáltal jogos a remény, hogy egyre több magánosított gazdasági egység „jön rá az információ ízére”, s ezért a jelenleg megszűnt/szünetelő szakkönyvtári-szaktájékoztató munkahelyek egy része csak „ABFRA”, azaz: a boldog feltámadás reményében aluszik.

/DOKTOROVÁ, A.–RIŠKO, A.: *Knižnice v Slovenskej Republike*. = *Knižnice a informácie*, 29. köt. 4. sz. 1997. p. 141–151./

(Futala Tibor)

Az Access Russia részvétele az OCLC dokumentumküldő programjában

Az Access Russia információs és fordító vállalat bekapcsolódott az OCLC könyvtárközi kölcsönző és dokumentumküldő programjába. Oroszország, a volt szovjet tagköztársaságok, valamint Kelet-Európa könyvtárai és információs központjai állománya alapján kereső, fénymásoló és dokumentumküldő szolgáltatást nyújt, vállalja dokumentumok gyors angolra fordítását. Az Oroszországban kiadott könyvekről és megjelent cikkekről heti

bibliográfiai összeállítást készít, amelynek alapján szintén meg lehet rendelni a szükséges dokumentumot vagy annak másolatát. Az Access Russia az OCLC-n keresztül az A4R jel használatával érhető el.

/Interlending and Document Supply, 25. köt. 2. sz. 1997. p. 90./

(V. P. É.)